

एस. संध्यामणी

एस. संध्यामणी यांचे वडील डॉ. श्रीरामाचारी हे प्रख्यात पॅथॉलॉजिस्ट (रोगविज्ञान संशोधक) होते. ते कुत्रूच्या सुप्रसिद्ध Nutrition Research Laboratory मध्ये वयाच्या ८३ व्या

वर्षापर्यंत संशोधन कार्य करीत होते. घरात संशोधनास पोषक वातावरण असल्याने संध्यामणी यांना लहानपणापासूनच संशोधनाची ओळख झाली व आवडही लागली. दुसरी अभिमानाची गोष्ट म्हणजे त्यांनी बालपणी एम. सीतारामय्या यांच्याकडे मूळाक्षरं गिरवली; त्यांनी प्रत्यक्ष नोबेल विजेते सर सी. व्ही. रामन यांनाही मूळाक्षरं शिकवली होती. डॉ. श्रीरामाचारी यांच्यासारखे वडील व सीतारामय्या यांच्यासारखे मातब्बर गुरू लाभल्याने त्या स्वतःला भाग्यवान समजतात.

संध्यामणींनी नवी दिल्लीच्या 'मौलाना आझाद मेडिकल कॉलेज' मधून एम.बी.बी.एस. केलं. पुढे दिल्लीच्याच All India Institute of Medical Science (A.I.I.M.S.) मधून वडील व अन्य निष्णात गुरूंच्या हाताखाली पॅथॉलॉजीमध्ये विशेष अभ्यास केला. विशेष रोगग्रस्त अवयवांवर प्रक्रिया करून त्यांचे नमुने संग्रहालयात अभ्यासासाठी ठेवतात, त्यासंदर्भात त्यांचे काम उल्लेखनीय ठरले. हे काम सुरू असतानाच त्यांच्या आईचे अकाली निधन झाले. हा आघात त्यांच्यासाठी फार मोठा होता. पण त्यांच्या वडिलांनी त्यांना समजावून सांगितले, 'दुःख विसरण्याचा खरा उपाय एकच, तो म्हणजे आवडीच्या कामात (रोगविषयक संशोधन) स्वतःला पूर्णपणे झोकून देणे.' वडिलांनी सांगितल्याप्रमाणे त्यांनी केलेही.

पुढे त्रिवेंद्रमच्या 'विक्रम साराभाई स्पेस सेंटर'चे केमिकल इंजिनियर अल्वन यांच्याशी त्यांचा विवाह झाला. त्या त्रिवेंद्रमला SCTIMST या संस्थेत पॅथॉलॉजिस्ट व व्याख्याता म्हणून काम करू लागल्या. तेथे शवविच्छेदन करताना त्यांना काही तरुण व्यक्तींच्यामध्ये रक्तवाहिन्यांचा एक वेगळाच आजार आढळला. त्याला त्यांनी 'श्लेष्मात्मक रक्तवाहिनीचा रोग' असे नाव दिले. या रोगात रक्तवाहिन्या फार अरुंद होतात व त्यांच्यातील लवचिकता कमी होते. यामध्ये कॉलेस्ट्रॉल व अन्य स्निग्ध पदार्थांचे थर व अडथळे निर्माण होत नाहीत, तर रक्त व श्लेष्म साकळून त्याचे थर तयार होतात. अधिक अभ्यासाकरता त्यांनी एका माकडावर प्रयोग केला. त्याला हे रुग्ण खात होते तशा प्रकारचा आहार दिला. म्हणजे प्रथिन अगदी कमी व कर्बोदके जास्त. या प्रयोगावरून स्पष्ट झाले, की असा असंतुलित आहारच या विशिष्ट हृदयविकाराला कारणीभूत आहे; स्निग्धपदार्थ नव्हे. अशा प्रकारचे प्रयोग त्यांच्या वडिलांनी १९५७ सालीच केले होते. मात्र, ते आता विस्मृतीत गेले होते. संध्यामणींच्या या संशोधनाची काहीनी भरपूर टिंगल केली. मात्र, बहुतेक जाणत्या शास्त्रज्ञांनी त्यांच्या या प्रयोगाला मान्यता दिली. मुंबईच्या के.ई.एम.हॉस्पिटलमधील हृदयरोगतज्ज्ञ व शल्यविशारद डॉ. जी. बी. परळकर यांनी हृदयरोगावरील आंतरराष्ट्रीय परिषदेत (१९९२) हा शोध सादर केला. त्याबद्दल संध्यामणींना I.U.A. (International Union of Angiology) पारितोषिक मिळाले. त्यांना इतरही अनेक मानाचे सन्मान मिळाले. वैयक्तिक जीवनातही त्या पूर्ण समाधानी आहेत.

चित्रा सरकार

चित्रा सरकार यांचा जन्म मध्यमवर्गीय परंतु शिक्षणाचे महत्त्व जाणणाऱ्या कुटुंबात झाला. त्यांनी डॉक्टर व्हायचे ठरवले. शासनाची गुणवत्ता शिष्यवृत्ती मिळाल्यामुळे डॉक्टर होणे सुकर झाले. बंगलोरच्या मेडिकल कॉलेजमधून त्या एम.बी.बी.एस. झाल्या. वडिलांनी त्यांना एम.डी. करण्यास प्रोत्साहन दिले. चित्रा यांनी एम.डी.च्या अभ्यासासाठी पॅथॉलॉजी (रोगविज्ञान शास्त्र) हा विषय निवडला. या अभ्यासामुळे आरोग्य व आजार यातील कार्यकारणभाव समजण्यास मदत होते. दुसरा व्यावहारिक विचार म्हणजे यात डॉक्टरच्या कामाच्या वेळा निश्चित असतात. 'इमर्जन्सी' नसते. त्यामुळे

कुटुंबाकडे लक्ष देणे कठीण जात नाही.

वैद्यकीय अभ्यासासाठी भारतातली सर्वोत्तम संस्था असलेल्या A.I.I.M.S. (ऑल इंडिया इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल

सायन्सेस) येथेच एम.डी. करावे अशी त्यांच्या वडिलांची इच्छा होती. जुलै १९७८ मध्ये त्यांनी A.I.I.M.S ची राष्ट्रीय पातळीवरील प्रवेशपरीक्षा उत्तीर्ण होऊन पॅथॉलॉजी शाखेत प्रवेश मिळवला. त्यांच्या वडिलांचे स्वप्न पूर्ण झाले.

तेथे एम.डी.च्या अभ्यासक्रमात संशोधनात्मक प्रबंध हाही एक भाग होता. चित्रा यांच्या सुदैवाने त्यांना येथे चार आदर्श गुरू भेटले. पॅथॉलॉजी शिकवणारे सुबिमल रॉय व प्रा. एम.सी. नायक आणि न्यूरॉसर्जरी (चेतातंतूची शास्त्रक्रिया) शिकवणारे प्रा. पी. एन. टंडन व प्रा. ए. के. बॅनर्जी. चित्रा सरकार यांची न्यूरॉपॅथॉलॉजीमध्ये विशेष अभ्यास केला. यात त्यांनी जी यशस्वी कारकीर्द केली आहे, त्याचे श्रेय त्या या चार गुरूंना देतात. तसेच लंडन येथे 'इन्स्टिट्यूट ऑफ सायकिअट्री' मध्ये ज्यांच्या मार्गदर्शनाखाली पोस्टडॉक्टरल फेलोशिप केली, त्या प्रो. पी. एल. लांटोस यांनाही त्या आपल्या यशात महत्त्वाचा वाटा देतात.

भारतात परतल्यानंतर त्या A.I.I.M.S. येथे पॅथॉलॉजीच्या प्राध्यापक आणि विभागप्रमुख म्हणून फॅकल्टी पदावर रुजू झाल्या. या कामात त्यांना रुग्णांवर उपचार करता येत होते, विद्यार्थ्यांना शिकवता येत होते व संशोधनही करता येत होते. या तिन्ही गोष्टी त्यांच्या आवडीच्या होत्या. यातही संशोधन विशेष प्रिय होते. वैद्यकीय संशोधनाचं क्षेत्र अफाट व प्रत्ययकारी आहे. अधिकाधिक लोकांनी त्याकडे यावं, म्हणजे देशातील रोगराई कमी होईल असं त्या म्हणतात.

तरुण वयात आपल्याला मिळालेली प्रसिद्धी पाहून व मोठमोठ्या वैद्यकीय ग्रंथांमध्ये आपले संशोधन उद्धृत केलेले वाचून त्यांना खूप आनंद होतो. व्यक्तिगत आयुष्यातही त्या संसारातही त्या सुखी-समाधानी आहेत.

● वसुमती धुरू